מסורת הש״ס

האשה

נקנית בשלש דרכים,
וקונה את עצמה בשתי דרכים.
[א]נקנית בכסף, בשטר, ובביאה.
בכסף –
*בית שמאי אומרים: בדינר ובשוה דינר, עדיות פ״ד מ״ז בכורות נ
ובית הלל אומרים: *[ב]בפרוטה ובשוה פרוטה. ב״מ נה. [לקמן יא:]
[ג]וכמה היא פרוטה– אחד משמנה באיסר האיטלקי.
וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל.
[ד]היבמה נקנית בביאה
וקונה את עצמה בחליצה, ובמיתת היבם.

גמ׳. האשה נקנית.
מאי שנא הכא דתני האשה נקנית,
ומאי שנא התם דתני האיש מקדש?
משום דקא בעי למיתני כסף,
וכסף מנ״ל– *גמר קיחה קיחה משדה עפרון, [לקמן ג. יא:]
כתיב הכא: דברים כב **כי יקח איש אשה,**
וכתיב התם: בראשית כג **נתתי כסף השדה קח ממני,**
וקיחה איקרי קנין,
דכתיב: שם מט **השדה אשר קנה אברהם,**

מתני׳.

האשה נקנית – לבעלה.

בשלש דרכים – כדמפרש ואזיל והאי שלש לשון נקבה הוא ובגמרא בעי אמאי תנא לשון נקבה.

וקונה את עצמה בשתי דרכים – גרסי׳.

וקונה את עצמה – להיות ברשותה להנשא לאחר.

בכסף ובשטר – מפרש בברייתא בגמ׳ (לקמן ד׳ ה:) נותן לה כסף או שוה כסף ואומר לה הרי את מקודשת לי שטר כותב לה על הנייר אע״פ שאינו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי ביאה בא עליה ואמר התקדשי לי בביאה זו וכולהו יליף מקראי. טעמא דב״ש מפרש בגמ׳ (דף יא).

פרוטה – של נחשת.

איסר האיטלקי – של כסף ודמיו שמנה פרוטות.

היבמה נקנית – ליבם.

בביאה – להיות כאשתו לכל דבר שאם בא לגרשה אח״כ אינה צריכה הימנו חליצה אלא גט אבל שטר וכסף אין מועילין בה מן התורה אלא מדרבנן דתקון דמהני בה מאמר כדאמרי׳ ביבמות (דף נ) אבל אינו גומר בה להיות יורשה ומיטמא לה ולא לפוטרה מן החליצה אלא לפוסלה על שאר אחיו.

גמ׳.

ומאי שנא התם – בפרק שני (לקמן דף מא) דתנא האיש מקדש בו ובשלוחו ניתני הכא האשה מתקדשת.

משום דקבעי למיתני כסף – בהני קנינן ואמרינן לקמן (דף ד:) כסף מנלן דנקנית בו ומפרשינן דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון דאיקרי קנין הלכך תנא הכא קנין.

וכסף מנלן – לאו הכא קא בעי לה אלא לקמן (ד׳ ג:) והכא האי מתרץ קאמר לה לכולא מילתא משום דקא בעי למיתני כסף וכסף מנלן ילפינן ליה לקמן (דף ד:) מקיחה וקיחה לשון קנין הוא הילכך תני האשה נקנית.

תוספות

האשה נקנית – הכא תני בה״א וכן בכמה דוכתין גבי איש ואשה קתני בה״א כמו האשה שהלכה (יבמות דף קיד:) האשה שהלך בעלה (שם דף פז:) האשה שנתארמלה (כתובות דף טו:) האיש מקדש (לקמן דף מא.) וקשה דבההיא דתנן בתולה נשאת (כתובות דף ב.) אמאי לא תני הבתולה נשאת וי״ל דהכא אקרא קאי כלומר האשה המבוררת בפסוק דאשכחנא אשה מבוררת בקרא גבי נשואין דכתיב כי יקח איש אשה אבל בתולה לא קאי אקרא דלא אשכחנא בשום דוכתא בתולה בקרא מפורש גבי נשואין אבל קשה לקמן (דף יד:) דתנן עבד עברי עבד כנעני (דף כב:) אמה עבריה (דף יד:) אמאי לא תני בהם ה׳ דהא מבוררין בפסוק נינהו ושמא בהני עבד ואמה אין נופל בהן לשון ה׳ שאין מבוררין כ״כ לפי שהוצרך לפרש בהן בהי מינייהו אי בעברי אי בכנעני או בעבריה או בכנענית דהא גבי יבמה קתני היבמה ואין לחוש כל כך שבכ״מ שונה התנא לשון הרהוט לו בפה דכן מצינו שיש מקומות ששונה המעשה קודם המנין כי האי דהכא וכן בתולה נשאת ליום הרביעי אתרוג שוה לאילן בשלש דרכים והתורה נקנית במ״ח דברים (אבות פ״ו מ״ה) ויש מקומות ששונה המנין קודם כמו בעשרה מאמרות (שם פ״ה מ״א) אור לי״ד בודקין (פסחים דף ב.) ז׳ ימים קודם יו״כ (יומא ד׳ ב.) בשבעה דרכים בודקין את הזב (זבין פ״ב מ״ב) בג׳ דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (גיטין ד׳ ט.).

ב״ש אומרים בדינר – במס׳ עדיות (פ״ד מ״ז) תני ליה גבי קולי ב״ש וחומרי ב״ה ואע״ג דאי קבלה קדושין מאחר הוו ב״ש לחומרא מיהו לאו להכי מיתשיל כדאמרינן ביומא (דף פ:) כי אתשיל לענין עוג מלך הבשן.

בפרוטה ובשוה פרוטה – תימה דלא הוה ליה למיתני אלא בשוה פרוטה כדתנן בהזהב (ב"מ ד' נה.) חמשה פרוטות הן ההודאה בשוה פרוטה והאשה מתקדשת בשוה פרוטה וי"ל משום דתנא כאן בכסף מפרש באיזה כסף דינר לב"ש ופרוטה לב"ה ולפי שלא נטעה לומר כסף דוקא ולא שוה כסף כדיליף קיחה קיחה משדה עפרון דכתיב ביה כסף מפרש שוה כסף וא"ת ומנא לן דשוה כסף ככסף דהא לקמן (דף טז.) מיבעי ליה קרא גבי עבד עברי ישיב לרבות שוה כסף ככסף ופדיון הבן דכתיב ביה כסף ואמר לקמן (דף ח.) דרב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן ומנא לן דשוה כסף ככסף ומיהו בפרק קמא דשבועות (דף ד:) דריש כלל ופרט וכלל אבל גבי ערכין דכתיב ביה כסף והקדש נמי דתנן (ערכין דף כז.) גבי המקדיש שדהו שהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף מנלן דשוה כסף ככסף מיהו בהקדשות נמי אפשר דדרשינן כלל ופרט וכלל דהא אין הקדש נפדה בקרקע כדאמרינן בהזהב (ב"מ דף נד.) הרי אמרו אין הקדש מתחלל ע"ג קרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו ולקמן (דף ה.) נמי אמרינן דאין פודין הקדש ומעשר שני בשטר אבל גבי קדושין וערכין מנלן דשוה כסף ככסף וי"ל דילפינן מע"ע וא"ת והא גבי נזיקין נמי כתב קרא כסף ישיב לבעליו ודרשינן בפ"ק דב"ק (דף ז.) ישיב לרבות שוה כסף ככסף וא"כ הוו נזיקין ועבד עברי שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין ויש לומר דתרוייהו צריכי דאי כתב עבד גרידא לא מצי למילף נזיקין מיניה לפי שמצינו שהקפיד הכתוב לענין מיטב וסד"א נמי כסף דוקא ולא שויו להכי איצטריך כסף ישיב גבי נזיקין וגבי ע"ע איצטריך נמי קרא דלא מצי יליף מנזיקין דהוה אמינא עבד דומיא דנזיקין ואם מיקני בקרקע ליבעי מיטב לכך איצטריך תרוייהו אי נמי י"ל אי כתב בעבד הוה אמינא דדין הוא שנקל עליו דיכול לפדות עצמו אפי' בשוה כסף כדי שלא יטמע בין העובדי כוכבים אבל גבי נזיקין דלא שייך למימר כך לא אמרי' הכי ואי כתב בנזיקין גרידא לא מצי למילף עבד מיניה דס"ד דלא יהיה שוה כסף ככסף בעבד לפי שגם הוא גרם לו לימכר על שנשא ונתן בפירות שביעית וכר' יוסי בר' חנינא דלקמן (ד' כ.) וס"ד דנחמיר עליו לומר דוקא כסף ולא שויו והא דאיצטריך קרא לפדיון הבן והקדש דשוה כסף ככסף ולא יליף מנזיקין וע"ע לפי שבא למעט קרקעות ושטרות שאין פודין בהן בכור אדם והקדשות.

וכמה היא פרוטה – הא דלא מפרש כמה הוא דינר משום דדינר היו יודעין כמה היה שהוא אחד מכ"ד בדינר של זהב כדאמרינן בריש הזהב (ב"מ ד' מד:) אבל פרוטה איכא פלוגתא בגמרא לקמן (דף יב.) זימנין דזיילי וזימנין דייקרי ועוד דדברי ב"ה דקי"ל כוותיה איבעי ליה לפרושי טפי.

אחד מח' באיסר – כשהאיסרים כדינם אבל כשהאיסרים מתזיילין אחד משׁשה כדאמרינן בגמרא (שם).

איטלקי – מפרש ר"ת על שם איטליא של יון ואין לתמוה על הקו"ף כדאשכחנא (בעזרא ד) שושנכיא על שם שושן.

היבמה נקנית כו' – תימה דלא תני מניינא כדלעיל וליתני נקנית בדרך אחד וקונה עצמה בשני דרכים וכמו מניינא דלעיל למעוטי כדאמרינן בגמרא האי מניינא נמי למעוטי דרישא למעוטי כסף ושטר כדדריש לקמן (דף יד.) ביאה גומר ואין כסף ושטר גומרין בה ומניינא דסיפא למעוטי ג"כ דלא נילף ק"ו מאשה כדאמרי' בגמ' (שם) דדרשינן נעלו אין מידי אחרינא לא וי"ל דבחדא מילתא אין לשנות מניינא ואע"ג דגבי אתרוג תנן ששוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך א' התם בא לפרש דברים החלוקים בו ומאחר דלא תנא מניינא ביבמה לא חש לשנות מניינא בעבד עברי וכנעני אי נמי משום דלא איצטריך למיתני בהם מניינא למעוטי מידי.

מאי שנא הכא דתנן האשה נקנית – המ"ל אגב דבעי למיתני סיפא וקונה את עצמה דלא שייך התם לשון קדושין וכה"ג משני בסמוך מיהו אומר הר"ר מנוח דה"מ למיתני וניתרת בשני דרכים דגבי קדושין שייך לשון היתר.

משום דקבעי למיתני כסף – והכא לא שייך למיפרך ותנא תרתי אטו חדא כדפריך לקמן דלשון קנין שייך נמי בשטר וביאה ולא היה תמוה על לשון קנין אלא משום דלקמן תנא לשון קידושין והכא תנא לשון קנין אי נמי בשטר נמי אשכחן לשון קנין דכתיב ואקח את ספר המקנה (ירמיה לב).

וכסף מנלן גמר קיחה קיחה משדה עפרון – ואם תאמר ומה צריך לכל זה לא היה צריך לומר אלא כסף איקרי קנין דכתיב נתתי כסף השדה קח ממני וכתיב השדה אשר קנה אברהם אי נמי שדות בכסף יקנו וי"ל דבהכי לא סגי דנהי דכסף השדה איקרי קנין כסף דאשה לא איקרי קנין לכך צריך להביא ראיה דאותו כסף דגמרינן אשה מיניה איקרי קנין.

וכתיב התם נתתי כסף השדה קח ממני – אינו חושש אלא שמוצא לשון קיחה אע"ג דלא דמי דקיחה דהכא קיימא אכסף של שדה וקיחה דאשה לא קיימא אכסף של אשה אלא אאשה עצמה וא"ת וליתני האשה נקחת שהוא לישנא דקרא טפי דכתיב כי יקח ותנן נמי עירובין (ד' כו:) הכל נקח בכסף מעשר וביאה שייך נמי לשון קיחה דכתיב (ויקרא כ) ואיש אשר יקח את אחותו וי"ל דלא שייך למיתני סיפא ולוקחת עצמה בב' דרכים.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"א מהל' אישות הל"ב.
סמג עשין מח.
טוש"ע אה"ע סי' כו סעיף ד.

ב מיי' שם פ"ג הלכה א.
סמג שם.
טוש"ע אה"ע סימן כז סעיף א.

ג מיי' פ"ג מהל' טוען ונטען הלכה א.
סמג עשין צה.
טוש"ע אה"ע סימן כז סעיף י.

ד מיי' פ"א מהל' יבום הלכה א
ופ"ב שם הלכה ג.
סמג עשין נא.
טוש"ע אה"ע סימן קסו סעיף ז.